

ارائه مدل اضطراب تحصیلی بر اساس ادراک والد-فرزند، ادراک محیط کلاس و وضعیت اقتصادی-اجتماعی با میانجی گری سبک های مقابله با استرس

شیما وفا^۱، مینا مجتبابی*^۲، نسرين باقري^۳، خدیجه ابوالمعالي^۴

چکیده

هدف مطالعه حاضر ارائه مدل اضطراب تحصیلی بر اساس ادراک والد-فرزند، ادراک محیط کلاس و وضعیت اقتصادی اجتماعی با میانجی گری سبک های مقابله با استرس در دانش آموزان بود. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری تمامی دانش آموزان دختر دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر تهران که در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ مشغول به تحصیل بودند. حجم نمونه شامل ۴۸۰ دانش آموز دختر مقطع متوسطه دوم که به روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شدند. دانش آموزان به پرسشنامه های ادراک محیط کلاس ساخته‌ی فراسر، فیشر و مک‌روبی (۱۹۹۶)، سبک های مقابله اندلر و پارکر (۱۹۹۰)، اضطراب تحصیلی ابوالمعالي و همکاران (۱۹۹۴)، ادراک رابطه والد فرزند فاین، جی مورلند و اندرو شوبل (۱۹۸۳) و پرسشنامه وضعیت اقتصادی اجتماعی تیمز (۲۰۰۷) پاسخ دادند. به منظور تحلیل داده ها از روش الگو یابی معادلات ساختاری استفاده شد.

یافته ها: نتایج نشان داد مدل ساختاری پژوهش که در آن فرض شده متغیرهای وضعیت اجتماعی اقتصادی، ادراک رابطه والد فرزند و ادراک محیط کلاس هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیر مستقیم با میانجی گری سبک های مقابله با استرس، متغیر مکنون اضطراب تحصیلی را پیش بینی کردند و با داده های گردآوری شده برازش داشتند. نتیجه گیری: متغیرهای وضعیت اجتماعی اقتصادی، رابطه والد فرزند و ادراک محیط کلاس، هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیر مستقیم با میانجی گری سبک های مقابله با استرس متغیر مکنون اضطراب تحصیلی را پیش بینی می کند.

کلیدواژه ها: ادراک والد-فرزند، ادراک محیط کلاس، وضعیت اقتصادی اجتماعی، سبک های مقابله با استرس، اضطراب تحصیلی

۱ دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن، ایران.
۲ دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران. mmojtabaie3@gmail.com
۳ استادیار گروه روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران.
۴ دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران.

مقدمه

ارتقای بهداشت روانی در محیط تحصیلی به عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد توسعه و بهسازی منابع انسانی است و در چند دهه اخیر توجه سازمان‌های آموزشی را در خصوص پرورش نیروهای سالم از نظر جسمی و فکری را به خود جلب کرده است (رستگار، زارع، سرمدی و حسینی، ۱۳۹۳). اضطراب از دیرباز به عنوان عکس‌العمل طبیعی در مقابل تنش قلمداد می‌شد (شونرت ریچی و هیمل^۱، ۲۰۱۵). یکی از انواع اضطراب، اضطراب تحصیلی است که به صورت یک حالت هیجانی نامطلوب که با پریشانی و تشویش همراه است، دیده می‌شود و منبع اصلی آن ترس از شکست و فقدان اعتماد به نفس می‌باشد (ابوالمعالی، در تاج، سلکی و صالح؛ ۱۳۷۲؛ به نقل از بهمن، کیامنش و ابوالمعالی، ۱۳۹۲).

اضطراب تحصیلی مدرسه از ۴ مولفه اضطراب امتحان، ترس از ابراز وجود، واکنش‌های فیزیولوژیک و فقدان اعتماد به نفس تشکیل می‌شود (اباذری، ۱۳۹۰). اضطراب تحصیلی در نوجوانان تحت تاثیر عوامل مختلفی قرار دارد که به طور کلی می‌توان به سه دسته عوامل فردی، اجتماعی و خانوادگی اشاره کرد. از جمله عوامل اجتماعی که در محیط‌های تحصیلی می‌تواند به عنوان پیشاینده اضطراب تحصیلی در نظر گرفته شود، ادراک محیط کلاس است. منظور از ادراک محیط کلاس، باور و شناختی است که دانش آموز از ویژگی‌های مختلف روانی اجتماعی کلاس خود دارد (میرکمالی، ۱۳۷۳). محیط کلاس، نقش حیاتی و نیرومندی در عملکرد تحصیلی، روان شناختی و رفتاری دانش‌آموزان بر عهده دارد (آندرمن و میگلی^۳، ۱۹۹۷). زمانیکه دانش‌آموزان برای یادگیری، حمایت‌های معلم و هم‌کلاسان را در کلاس بیشتر ادراک کنند، اضطرابشان برای یادگیری کاهش می‌یابد (هوانگ^۴، ۲۰۱۰). مجموعه‌ی گسترده‌ای از مطالعات، بر سبک‌های والدگری و رابطه والدین با فرزندان به عنوان یکی از عوامل موثر خانوادگی در اضطراب فرزندان تاکید کرده اند (بردفورد، بورنینگهام، ساندبرگ و جانسون^۵، ۲۰۱۷).

مطابق مدل اضطراب جوربیتا و بارلو^۶ (۱۹۹۸) در اضطراب فرزندان، مفاهیم مراقبت و کنترل والدین اهمیت برجسته‌ای دارند. والدینی که در روابط والدفرزندی خود، مراقبت و کنترل نامناسبی به کار می‌برند، زمینه اضطراب را در فرزند خود افزایش می‌دهند. پژوهش‌ها، عوامل مربوط به والد و فرزند را که موجب ایجاد و حفظ نشانه‌های اضطراب در فرد می‌شوند را شناسایی کرده اند (لوفلد، مارین^۷، ۲۰۱۲). در بعد عوامل خانوادگی، می‌توان به عامل دیگر یعنی وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده اشاره کرد. انسان از ابتدای تولد تا هنگام مرگ در خانواده رشد می‌کند و رشد و تکامل سلامت جسمی-روانی و اجتماعی آدمی ریشه در خانواده دارد، لذا نحوه رفتار و وضعیت فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خانواده‌ها می‌تواند در شکل‌گیری شخصیت افراد و سلامت روانی آنان نقش بسیار مهمی ایفا کند (علیپور، ۲۰۰۷).

1 Schonert-Rechel & Hymel

2 Academic Anxiety

3 Anderman & Midgley

4 Huang

5 Bradford, Burningham, Sandberg & Johnson

6 Chorpita, & Barlow

7 Lønfeldt, Marin, Silverman, Reinholdt-Dunne & Esbjørn,

پژوهش‌ها نشان می‌دهند که میزان وقوع بیماری روانی با اعتبار اجتماعی پایین، در آمد ناکافی و سطح تحصیلات پایین در ارتباط است (گالو و متیو^۱، ۲۰۰۳). از طرفی، در اشاره به عوامل فردی اضطراب، و ارهنریچ^۲ (۲۰۰۸) مطابق مدل پردازش اطلاعات بیان می‌دارند که باورها و شناخت‌های والدین افراد مضطرب حاوی این نکته است که فرزندشان راهبردهای مقابله‌ای مناسب و کافی برای مواجهه با اضطراب ندارند و معتقدند که فرزندشان عمدتاً از مواجهه با موقعیت‌های اضطراب‌زا اجتناب می‌کند (بارت، راپه، داس و رایان^۳، ۱۹۹۶).

منظور از مهارت‌های مقابله، شیوه مقابله افراد با مشکلات بوده و شامل ابعاد شناختی، رفتاری و عاطفی است و می‌تواند همراه با حل مشکل یا سازگاری با مشکل بدون ارائه‌ی راه حل انجام شود (سارافینو، ۲۰۰۸؛ به نقل از قهوه چی، فتحی و آزاد فلاح، ۱۳۹۱). راه‌های کنار آمدن در مقابل فشارهای روانی سه زمینه اصلی رفتارهای مقابله‌ای را در بر می‌گیرد که عبارتند از مقابله مسأله‌دار، مقابله هیجان‌مدار و مقابله اجتنابی (کلینبرگ، ۱۹۹۰^۴). این که افراد چه شیوه‌ای را در برخورد با منابع فشار روانی بر می‌گزینند، تابع نوع رابطه والدین و فرزندان و ادراک از محیط‌های اجتماعی می‌باشد. در شرایط کنونی جوامع که فشارهای اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و فشار ناشی از کار و برخوردهای نظری و ارزشی فراوان است، خانواده باید محل امن و قابل اعتماد برای اعضاء خود باشد، در غیر این صورت سلامت روانی اعضا خانواده و در نهایت سلامت روانی جامعه به خطر می‌افتد (وثوقی و نیک خلق، ۲۰۰۵^۵). نتایج تحقیقات نشان می‌دهد افرادی که از ارتباط با والدین خود اجتناب می‌کنند معمولاً هیجان‌مداران با مشکلات برخورد می‌کنند و از سبک فرار و دور شدن از مشکل استفاده می‌کنند (دانشیان^۶، ۲۰۰۴).

لازم به ذکر است که ارتقای بهداشت روانی در محیط تحصیلی به عنوان یکی از مهمترین ابعاد توسعه و بهسازی منابع انسانی است. یکی از عواملی که می‌تواند باعث افت عملکرد تحصیلی شود، برخورد با چالش‌ها و تنش‌های مختلف در محیط تحصیلی است (دادجو، ۱۳۷۶). یکی از انواع عکس‌العمل‌ها در برابر چالش‌های محیط تحصیلی، اضطراب تحصیلی است. وجود اضطراب تحصیلی موجب پیامدهای گوناگونی نظیر اختلال در عملکرد تحصیلی، وقفه در یادگیری، تضعیف توانایی ذهنی و عدم شکوفایی استعدادهای دانش‌آموزان می‌شود، در نتیجه نه تنها سلامت روان دانش‌آموزان را به خطر می‌اندازد، بلکه آنان را از یک هویت و زندگی سالم و شکوفا باز داشته (دادجو، ۱۳۷۶).

چالش‌ها و تنش‌ها در دوره‌های سنی متفاوت، به شکل‌های مختلفی وجود دارد. دوران نوجوانی از مهم‌ترین دوران رشدی و در عین حال پر از آشوب و اضطراب است، که فرد بین تناقض وابستگی به خانواده و تجربه کردن استقلال قرار می‌گیرد و در عین حال به دنبال تحکیم سازمان شخصیتی خود است، لذا تحت فشار قرار گرفتن نوجوانان از نظر موقعیت‌های شغلی، تحصیلی، تنش‌ها و مشکلات عدیده دیگر منجر به

1 Gallo, Matthews

2 Micco & Ehrenreich

3 Barrett, Rapee & Dadds,

4 Klinberg

5 Vosoughi, Nickkholgh

6 Daneshian

بروز اضطراب در آنان می‌گردد. با توجه به اینکه بیشتر نوجوانان بالای ۱۶ سال در محیط تحصیلی هستند، بهتر است که پیشایندها یا عوامل تأثیرگذار بر روی ظرفیت آنان در برخورد با چالش‌های تحصیلی که موجب اضطراب تحصیلی است، شناسایی شوند. ضرورت توجه به این موضوع از این رو است که امروزه بخش قابل توجهی از چالش‌های دوره نوجوانی را چالش‌های تحصیلی (سطوح پایین نمرات، استرس‌های غیر معمول نسبت به مدرسه و امتحان، محیط غیر همدلانه کلاس) تشکیل می‌دهند. از این رو، درک و چگونگی برخورد با چالش‌های تحصیلی باید مورد توجه جدی پژوهشگران تعلیم و تربیت قرار بگیرد. از طرفی برای کاستن از اختلالات روحی، روانی و رفتاری خصوصاً در نسل آینده ساز دنیای نو، باید عوامل و علل را شناخت و با تدبیر و کمک از اهل فن و متخصصان در جهت رفع و پیشگیری این بیماری گامی مؤثر برداشته شود. شناخت هر چه بیشتر علل و عوامل ایجادکننده اضطراب در محیط تحصیلی، شناخت روش‌های پیشگیری و سرانجام کشف و ابداع روشهای برخورد مؤثر، همگی بر بهبود کیفیت عملکرد دانش‌آموزان در مدارس و پیشرفت تحصیلی بالاتر اثر می‌گذارد و باعث بالا بردن سلامت روانی آنها در محیط مدرسه می‌شود. ضرورت توجه به عوامل و موقعیت‌هایی فردی و آموزشی، که می‌توانند منجر به بروز اضطراب شوند تا حدی است که در سالهای اخیر مورد توجه محققین بوده است اما رابطه ترکیبی متغیر ادراک محیط کلاس، ادراک والد فرزند و وضعیت اقتصادی اجتماعی با سبک‌های مقابله‌ای، عنوان متغیر میانجی در ارتباط با اضطراب تحصیلی قرار می‌گیرد، تا کنون مورد بررسی قرار نگرفته است، بنابراین نیاز بیشتری برای تحقیق در این زمینه احساس می‌شود. پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که آیا مدل ساختاری ارائه شده از برآزش خوبی برای پیش‌بینی اضطراب تحصیلی بر اساس ادراک رابطه والد فرزند، ادراک محیط کلاس و وضعیت اقتصادی اجتماعی با میانجی سبک‌های مقابله‌ای در دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر تهران برخوردار است؟

روش

روش پژوهش در مطالعه حاضر توصیفی-همبستگی است. به منظور تحلیل داده‌ها و پاسخ به پرسش‌های پژوهش از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری و برای بررسی روابط علی موجود میان متغیرهای مکنون مورد بررسی قرار گرفت. جامعه مورد مطالعه دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر تهران در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ مشغول به تحصیل بودند. برای تعیین حجم نمونه، با توجه به تعداد پارامترهای مدل پژوهش (مسیر، خطای درون زاد، خطای برونزاد و کوواریانس) که در مجموع شامل ۵۲ پارامتر است، به ازای هر پارامتر ۹ برابر، آزمودنی انتخاب شدند (بتلر^۱، ۲۰۰۴)؛ و حجم نمونه ۴۸۰ نفر دانش‌آموز برآورد شدند. اما پس از بررسی داده‌ها مشخص شد که سه پرسشنامه از ۴۸۰ پرسشنامه، دارای داده پرت چند متغیره بود و حذف شد. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای است. از هر حوزه شهر تهران (شمال، شرق، جنوب،

غرب)، دو منطقه و از هر منطقه ۴ مدرسه و از هر مدرسه ۳ کلاس و از هر کلاس به تصادف ۵ دانش‌آموز انتخاب شدند.

جهت جمع‌آوری داده‌ها از ۵ پرسشنامه استفاده شد.

پرسشنامه اضطراب تحصیلی (مدرسه): پرسشنامه اضطراب تحصیلی (مدرسه) فیلیپس^۱ (۱۹۷۸) ۷۴ ماده دارد و ۴ زمینه ترس از ابراز وجود، اضطراب امتحان، فقدان اعتماد به نفس و واکنش‌های فیزیولوژیک را مورد اندازه‌گیری قرار می‌دهد. ابوالمعالی و همکاران (۱۳۷۲) در تحقیقی تحت عنوان "پایا سازی، اعتبار یابی و هنجاریابی مقیاس اضطراب تحصیلی (مدرسه)" تعداد سوالات آن را ۵۲ ماده کاهش داده اند. هر پاسخ بله ۳ نمره، گاهی اوقات ۲ نمره و خیر ۱ نمره دریافت می‌کند. ابوالمعالی و همکاران (۱۳۷۲) با توجه به شواهد سه گانه روایی صوری، ملاکی هم زمان و سازه، روایی این آزمون را تأیید و پایایی آن را ۰/۹۳ محاسبه کرده‌اند. در این تحقیق برای محاسبه پایایی از روش باز آزمایی استفاده شد و میزان پایایی کل ۰/۸۰ دست آمد. همچنین با استفاده از آلفای کرونباخ، پایایی هریک از خرده آزمون‌ها مشخص شد که به ترتیب ترس از ابراز وجود ۰/۸۰، اضطراب امتحان ۰/۸۷، فقدان اعتماد به نفس ۰/۷۰ و واکنش‌های فیزیولوژیک ۰/۷۸ پایایی داشتند. در پژوهش حاضر پایایی اضطراب امتحان ۰/۸۹، ترس از ابراز وجود ۰/۸۹، فقدان اعتماد به نفس ۰/۸۵ و واکنش‌های فیزیولوژیک ۰/۸۳ از طریق روش آلفای کرونباخ برآورد شد. اعتبار این آزمون توسط روش‌های اعتبار عاملی؛ اعتبار ملاکی همزمان و اعتبار صوری محاسبه گردیده است.

ادراک از محیط کلاس: برای اندازه‌گیری ادراک از محیط کلاس از پرسشنامه «در این کلاس چه می‌گذرد» ساخته‌ی فراسر، فیشر و مکروبی (۱۹۹۶) استفاده شد. این پرسشنامه برای سطح دبیرستان طراحی شده و در تعداد زیادی از کلاس‌های دبیرستان، تحلیل عاملی و اعتباریابی شده است (هانگ و همکاران، ۱۹۹۸؛ الدیج و فراسر، ۲۰۰۰؛ به نقل از الدریج^۲، درمن و فراسر، ۲۰۰۴). این پرسشنامه شامل ۵۶ سؤال و در ۷ خرده مقیاس شامل وابستگی دانش‌آموزان، حمایت معلم، درگیری دانش‌آموزان، تحقیق، جهت‌گیری تکلیف، همکاری و عدالت (انصاف)، تدوین گردید (فراسر، فیشر و مکروبی، ۱۹۹۶). این ابزار در طیف پنج درجه‌ای لیکرت از «تقریباً هرگز» (۱) تا «همیشه» (۵) تنظیم شده است. در پژوهشی نیکدل (۱۳۸۹)، پایایی پرسشنامه «در این کلاس چه می‌گذرد»، را با روش آلفای کرونباخ به دست آورد. نتایج محاسبه ضریب پایایی ۷ خرده مقیاس، وابستگی دانش‌آموزان ۰/۸۴، حمایت معلم ۰/۸۷، درگیری دانش‌آموزان ۰/۸۷، تحقیق ۰/۹۰، جهت‌گیری تکلیف ۰/۸۶، همکاری ۰/۸۸ و عدالت (انصاف) ۰/۹۰، برآورد شد. نیکدل (۱۳۸۹) برای تعیین روایی این پرسشنامه از روش تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی استفاده کرد و روایی قابل قبول گزارش شد. در پژوهش حاضر با استفاده از روش آلفای کرونباخ، پایایی ۷ خرده مقیاس وابستگی دانش‌آموزان ۰/۸۶، حمایت معلم ۰/۸۳، درگیری دانش‌آموزان ۰/۸۸، تحقیق ۰/۸۸، جهت‌گیری تکلیف ۰/۸۶، همکاری ۰/۸۸ و عدالت (انصاف) ۰/۹۳، برآورد شد. در پژوهش (نیکدل، کدیور، فرزاد و کریمی، ۱۳۸۹) روایی محتوایی و صوری پرسشنامه شد.

سبک‌های‌های مقابله‌ای: به منظور سنجش سبک‌های مقابله‌ای از پرسشنامه مقابله با موقعیت‌های استرس زا که به وسیله اندلر و پارکر (۱۹۹۰) تهیه شده و اولین بار توسط اکبرزاده (۱۳۷۶) ترجمه شده است، استفاده شد که سه سبک مقابله‌ای مسأله مدار، هیجان مدار و اجتنابی را در افراد براساس مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت اندازه‌گیری می‌کند و شامل ۴۸ گویه می‌باشد. پایایی پرسشنامه سبک‌های مقابله با استرس در ایران، برای سبک‌های مسئله مدار، اجتنابی و هیجان مدار را به ترتیب ۰/۷۸، ۰/۷۳، ۰/۸۸ به دست آمده است (شکری، تقی‌لو، گراوند، پاییزی، مولایی، عبدالله‌پور و اکبری، ۱۳۸۷). علاوه براین، بررسی نتایج انجام شده در ایران از جمله تحقیق قریشی راد (۱۳۸۸) به منظور بررسی اعتبار مقیاس چند بعدی مقابله با تنیدگی اندلر و پارکر از سه روش بازآزمایی استفاده شد. رحیمی (۱۳۹۲) میزان همبستگی هر یک از سبک‌های مقابله‌ای با سؤال کلی برای تعیین روایی برای سبک‌های مقابله‌ای مسأله مدار، هیجان مدار، اجتنابی به ترتیب ۰/۷۴، ۰/۷۱، ۰/۶۰ به دست آورد ($P < ۰/۰۰۱$)، که حاکی از پایایی و روایی مطلوب این پرسشنامه است.

ادراک رابطه والد فرزند: نسخه اصلی این پرسشنامه توسط فاین، جی مورلند و اندرو شوبل^۱ (۱۹۸۳) ساخته شد. این مقیاس یک ابزار ۲۴ سوالی برای سنجیدن نظر جوانان درباره رابطه آنان با والدین شان است. پاسخ‌ها در یک طیف لیکرت ۷ درجه‌ای از ۱ (خفیف) تا ۷ (شدید) تنظیم شده است. این مقیاس دارای دو فرم (مادر) و (پدر) است. این عوامل برای پرسشنامه پدر از این قرار است: عاطفه مثبت، آمیزش پدرانه، ارتباط یا گفت و شنود و خشم. عوامل پرسشنامه مادر از این قرار است: عاطفه مثبت، آزردهی/سردرگمی نقش، همانند سازی و ارتباط یا گفت و شنود. این مقیاس با ضرایب آلفای ۰/۸۹ تا ۰/۹۴ برای خرده مقیاس‌های مربوط به پدر و نیز آلفای کلی ۰/۹۶ و ضرایب آلفای ۰/۶۱ (هماندسازی) تا ۰/۹۴ برای خرده مقیاس‌های مربوط به مادر و نیز آلفای کلی ۰/۹۶، از همسانی درونی عالی برخوردار است که نشان دهنده همسانی درونی خوبی است. در پژوهش فاین و همکاران (۱۹۸۳) برای تعیین روایی این مقیاس از روش تحلیل عامل تاییدی استفاده شده است. نتایج تحلیل عامل تاییدی ارتباط بالا و خوبی بین ماده‌ها را نشان داد. پژوهش حاضر، ضرایب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس تعارض با پدر، ۰/۸۹ و برای خرده مقیاس تعارض با مادر ۰/۹۲ به دست آمد. همچنین، ضرایب استاندارد (بارهای عاملی)، در تحلیل عامل تاییدی، برای خرده مقیاس تعارض با پدر بین ۰/۶۴ تا ۰/۸۴ و برای خرده مقیاس تعارض با مادر بین ۰/۶۷ تا ۰/۷۸ متغیر بود.

وضعیت اجتماعی اقتصادی: این پرسشنامه توسط تیمز در ۵۹ کشور دنیا، طی چهار سال برنامه ریزی منظم، از در سال های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۷ اجرا شده است. این پرسش نامه در ایران نیز توسط کیامنش و نوری (۱۳۷۷) اجرا شده است. مقیاس تیمز حاوی خرده مقیاس های مختلفی است که اطلاعات زمینه ای غنی در مورد دانش آموزان جمع آوری می کند، تا بتواند در نظام های پرورشی مختلف، برای رویکردهای سازماندهی مدارس، تکالیف آموزشی متفاوت، گرایش به پیشرفت و چشم اندازهای تطبیقی فراهم آورد. یکی از خرده مقیاس های تیمز، پرسشنامه جایگاه اجتماعی-اقتصادی است. دارای ۴ سوال با محتوای میزان تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، میزان کتاب های موجود درخانه، میزان وسایل، امکانات آموزشی، رفاهی و میزان تمایل

دانش آموز به ادامه تحصیل است. روایی عاملی پرسشنامه سنجش جایگاه اجتماعی اقتصادی پس از اجرا بر روی نمونه پژوهش عرب مارکده و صابر (۱۳۹۷)، با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تایید مورد ارزیابی قرار گرفت.

یافته ها

میانگین، انحراف استاندارد مؤلفه های ادراک محیط کلاس (همبستگی، حمایت معلم، درگیری با کلاس، تحقیق، جهت گیری تکلیف، همکاری، عدالت)، ادراک رابطه والد فرزند (رابطه مادر- فرزند و رابطه پدر - فرزند)، سبک های مقابله ای (مسئله مداری، هیجان مداری و اجتناب مداری) و اضطراب تحصیلی (اضطراب امتحان، ترس از ابراز وجود، فقدان اعتماد به نفس و واکنش فیزیولوژیک) محاسبه و در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. میانگین، انحراف استاندارد ادراک محیط کلاس، ادراک رابطه والد فرزند، سبک های مقابله و اضطراب تحصیلی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد
ادراک محیط کلاس- همبستگی	۲۷/۴۱	۶/۷۷
ادراک محیط کلاس- حمایت معلم	۲۱/۰۶	۵/۵۲
ادراک محیط کلاس- درگیری با کلاس	۲۴/۹۶	۶/۶۱
ادراک محیط کلاس- تحقیق	۲۴/۶۵	۶/۴۶
ادراک محیط کلاس- جهت گیری تکلیف	۲۳/۰۰	۵/۹۸
ادراک محیط کلاس- همکاری	۲۶/۱۰	۶/۵۳
ادراک محیط کلاس- عدالت	۲۹/۴۴	۷/۹۴
رابطه مادر- فرزند	۱۰۱/۲۵	۲۳/۵۰
رابطه پدر - فرزند	۱۰۵/۱۷	۲۵/۶۶
سبک های مقابله -مسئله مداری	۴۶/۶۴	۱۵/۹۶
سبک های مقابله - هیجان مداری	۴۷/۳۵	۱۲/۷۲
سبک های مقابله - اجتناب مداری	۵۱/۰۲	۱۵/۲۱
اضطراب تحصیلی- اضطراب امتحان	۲۵/۹۴	۸/۳۰
اضطراب تحصیلی- ترس از ابراز وجود	۲۵/۱۵	۸/۴۲
اضطراب تحصیلی- فقدان اعتماد به نفس	۱۹/۰۸	۶/۴۷
اضطراب تحصیلی- واکنش فیزیولوژیک	۱۷/۶۲	۵/۹۳

براساس نتایج جدول (۱) و منطبق بر انتظار هر هفت مؤلفه ادراک محیط کلاس و هر دو مؤلفه ادراک رابطه والد فرزند با هر چهار مؤلفه اضطراب تحصیلی به صورت منفی و در سطح ۰/۰۱ همبسته بودند. همچنین سبک مقابله مسئله مداری به صورت منفی و دو سبک مقابله اجتنابی و هیجان مداری به صورت مثبت و در سطح معناداری ۰/۰۱ با هر چهار مؤلفه اضطراب تحصیلی همبسته بودند.

جدول ۲. همبستگی بین متغیر های پژوهش

ردیف	متغیر های تحقیق	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶
۱	ادراک محیط کلاس - همبستگی	-															
۲	ادراک محیط کلاس - حمایت معلم	۰/۵۹۱**	-														
۳	ادراک محیط کلاس - درگیری با کلاس	۰/۷۸۰**	۰/۷۱۵**	-													
۴	ادراک محیط کلاس - تحقیق	۰/۵۳۸**	۰/۶۸۱**	۰/۷۲۷**	-												
۵	ادراک محیط کلاس - جهت گیری تکلیف	۰/۷۰۹**	۰/۶۱۹**	۰/۶۷۷**	۰/۷۲۹**	-											
۶	ادراک محیط کلاس - همکاری	۰/۷۵۵**	۰/۵۸۳**	۰/۶۹۷**	۰/۶۳۰**	۰/۷۶۹**	-										
۷	ادراک محیط کلاس - عدالت	۰/۷۲۲**	۰/۶۲۶**	۰/۷۲۰**	۰/۶۲۷**	۰/۷۶۲**	۰/۸۳۱**	-									
۸	رابطه مادر- فرزند	۰/۵۲۰**	۰/۳۹۵**	۰/۴۲۲**	۰/۲۲۸**	۰/۵۳۱**	۰/۴۶۷**	-									
۹	رابطه پدر - فرزند	۰/۵۰۶**	۰/۳۴۵**	۰/۴۲۲**	۰/۳۸۰**	۰/۵۱۶**	۰/۴۹۸**	۰/۵۲۲**	-								
۱۰	سبک های مقابله -مسئله مداری	۰/۶۶۳**	۰/۵۸۲**	۰/۶۱۲**	۰/۵۴۳**	۰/۶۸۲**	۰/۶۲۱**	۰/۶۲۷**	۰/۵۳۹**	-							
۱۱	سبک های مقابله - هیجان مداری	-۰/۱۲۶**	۰/۱۸۷**	۰/۱۹۷**	۰/۱۶۵**	۰/۲۲۴**	۰/۱۲۰**	۰/۲۷۰**	۰/۳۱۷**	۰/۲۹۹**	-						
۱۲	سبک های مقابله - اجتناب مداری	-۰/۲۶۴**	۰/۳۷۴**	۰/۳۸۱**	۰/۳۸۲**	۰/۵۱۹**	۰/۴۶۵**	۰/۲۵۷**	۰/۴۶۴**	۰/۴۴۹**	۰/۶۴۰**	-					
۱۳	اضطراب تحصیلی-اضطراب امتحان	-۰/۱۶۵**	۰/۲۱۵**	۰/۲۲۶**	۰/۱۹۴**	۰/۱۷۶**	۰/۱۸۰**	۰/۲۲۵**	۰/۱۳۰**	۰/۱۵۱**	۰/۲۹۱**	۰/۳۶۶**	-				
۱۴	اضطراب تحصیلی - ترس از ابراز وجود	-۰/۱۲۷**	۰/۲۶۲**	۰/۳۳۱**	۰/۲۰۰**	۰/۲۶۵**	۰/۲۹۸**	۰/۲۲۲**	۰/۳۰۱**	۰/۲۷۶**	۰/۳۶۸**	۰/۳۷۷**	۰/۳۸۶**	-			
۱۵	اضطراب تحصیلی - فقدان اعتماد به نفس	-۰/۱۳۶**	۰/۲۲۱**	۰/۲۵۹**	۰/۱۷۵**	۰/۱۶۹**	۰/۲۲۵**	۰/۲۶۱**	۰/۲۶۴**	۰/۲۲۱**	۰/۲۷۲**	۰/۳۵۵**	۰/۲۷۲**	-			
۱۶	اضطراب تحصیلی - واکنش فیزیولوژیک	-۰/۲۵۷**	۰/۲۲۴**	۰/۲۶۷**	۰/۱۷۷**	۰/۲۱۱**	۰/۲۵۴**	۰/۲۹۸**	۰/۲۲۶**	۰/۲۲۳**	۰/۳۱۵**	۰/۳۳۸**	۰/۳۳۰**	۰/۳۲۸**	-		

برای تجزیه و تحلیل داده های آماری، جهت ارزیابی مدل پیشنهادی از روش مدل یابی معادله ساختاری (SEM) براساس نرم افزار Amos 24 با برآورد حداکثر درست نمایی (ML) استفاده شد. پیش از بررسی ضرایب ساختاری، برازندگی مدل مفروض پیشنهادی مورد بررسی قرار گرفت. برازش داده ها را براساس شاخص های برازندگی در جدول ۳ نشان داده شده است. چگونگی برازش مدل کلی با استفاده از روش مدل یابی معادلات ساختاری ارزیابی و نتایج نشان داد که شاخص های GFI و AGFI از برازش قابل قبول مدل با داده ها حمایت نمی کند (($\chi^2(N = 472, df = 324) = 928/817$)، $CFI = 0/908$ ، $GFI = 0/875$ ، $AGFI = 0/844$ و $RMSEA = 0/063$). به همین دلیل شاخص های اصلاح ارزیابی و مدل ساختاری در سه مرحله به قرار جدول ۳ اصلاح شد.

جدول ۳. شاخص های برازندگی مدل ساختاری اولیه و مدل اصلاح شده آن

شاخص های برازندگی	χ^2	χ^2/df	RMSEA	GFI	AGFI	CFI
مدل اولیه ساختاری	۹۲۸/۸۲	۲/۸۷	۰/۰۶۳	۰/۸۷۵	۰/۸۴۴	۰/۹۰۸
مدل اصلاح شده اول (ایجاد کوواریانس بین خطاهای متغیرهای مشاهده شده سبک اجتنابی و سبک هیجان مدار)	۸۲۲/۸۸	۲/۵۴۸	۰/۰۵۷	۰/۸۹۰	۰/۸۶۰	۰/۹۲۴
مدل اصلاح شده دوم (ایجاد کوواریانس بین خطاهای متغیرهای مشاهده شده سبک اجتنابی و سبک مسئله مدار)	۷۷۴/۶۶	۲/۴۱	۰/۰۵۴	۰/۸۹۶	۰/۸۶۶	۰/۹۳۱
مدل اصلاح شده سوم (ایجاد کوواریانس بین خطاهای متغیرهای مشاهده شده سبک هیجان مدار و سبک مسئله مدار)	۷۳۵/۸۶	۲/۲۹	۰/۰۵۲	۰/۹۰۱	۰/۸۷۳	۰/۹۳۸
نقاط برش قابل قبول	$P > ۰/۰۵$	< ۳	$< ۰/۰۸$	$> ۰/۹۰$	$> ۰/۸۵$	$> ۰/۹۰$

منطبق بر نتایج جدول فوق با اصلاح مدل ساختاری در سه مرحله مدل اصلاح و شاخص های برازندگی حاصل شد که نشان می دهد، مدل ساختاری با داده های گردآوری شده برازش دارد. بدین ترتیب فرضیه پژوهش تأیید شده و چنین نتیجه گیری شد که مدل ساختاری پژوهش - که در آن فرض شده متغیرهای وضعیت اجتماعی اقتصادی، رابطه با والدین و ادراک محیط کلاس هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیر مستقیم با میانجیگری سبک های مقابله با استرس متغیر مکنون اضطراب تحصیلی را پیش بینی می کند با داده های گردآوری شده برازش دارد. جدول ۴ ضرایب مسیر کل، مستقیم و غیر مستقیم بین متغیرهای پژوهش در مدل ساختاری را نشان می دهد.

جدول ۴. ضرایب مسیر کل و مستقیم بین متغیرهای پژوهش در مدل ساختاری

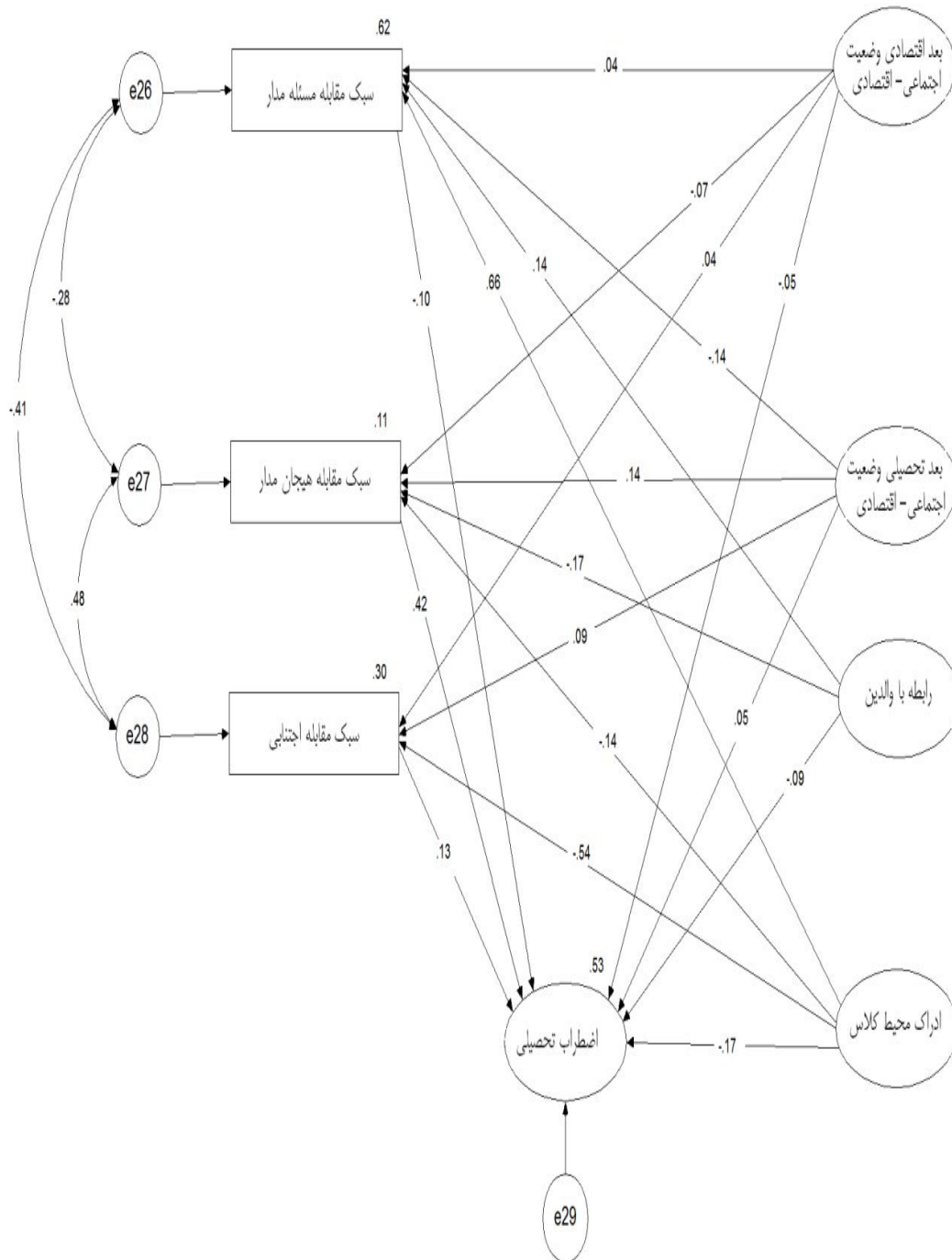
مسیرها	b	S.E	β	سطح معناداری
رابطه با والدین - اضطراب تحصیلی	-۰/۰۳۴	۰/۰۲۵	-۰/۱۸۰	۰/۱۴۵
ادراک محیط کلاس - اضطراب تحصیلی	-۰/۲۳۴	۰/۰۶۸	-۰/۳۶۶	۰/۰۰۷
بعد تحصیلی وضعیت اجتماعی - اقتصادی - اضطراب تحصیلی	۱/۱۲۳	۰/۵۷۹	۰/۱۳۲	۰/۰۳۰
بعد اقتصادی وضعیت اجتماعی - اقتصادی - اضطراب تحصیلی	-۴/۱۴۹	۱۷/۲۲۱	-۰/۰۷۵	۰/۲۰۰
رابطه با والدین - اضطراب تحصیلی	-۰/۰۱۷	۰/۰۲۴	-۰/۰۹۲	۰/۴۶۳
ادراک محیط کلاس - اضطراب تحصیلی	-۰/۱۰۹	۰/۰۶۴	-۰/۱۷۱	۰/۰۶۵
بعد تحصیلی وضعیت اجتماعی - اقتصادی - اضطراب تحصیلی	۰/۳۹۸	۰/۵۴۵	۰/۰۴۷	۰/۴۶۳
بعد اقتصادی وضعیت اجتماعی - اقتصادی - اضطراب تحصیلی	-۲/۵۷۲	۱۴/۹۴۰	-۰/۰۴۶	۰/۴۹۴
رابطه با والدین - سبک مقابله اجتنابی	۰/۰۰۱	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۰/۹۱۱

۰/۰۰۷	-۰/۵۳۷	۰/۱۱۵	-۱/۴۱۴	ادراک محیط کلاس - سبک مقابله اجتنابی
۰/۰۳۱	۰/۰۹۲	۱/۷۲۷	۳/۲۱۶	بعد تحصیلی وضعیت اجتماعی- اقتصادی - سبک مقابله اجتنابی
۰/۵۴۰	۰/۰۳۶	۴۸/۴۹۷	۸/۱۴۸	بعد اقتصادی وضعیت اجتماعی- اقتصادی - سبک مقابله اجتنابی
۰/۰۲۰	-۰/۱۷۴	۰/۰۴۵	-۰/۱۱۱	رابطه با والدین - سبک مقابله هیجان مدار
۰/۰۵۸	-۰/۱۳۵	۰/۱۴۹	-۰/۲۹۴	ادراک محیط کلاس - سبک مقابله هیجان مدار
۰/۰۰۸	۰/۱۴۰	۱/۶۳۲	۴/۰۳۷	بعد تحصیلی وضعیت اجتماعی- اقتصادی - سبک مقابله هیجان مدار
۰/۳۷۵	-۰/۰۶۹	۲۸/۴۱۵	-۱۳/۱۲۵	بعد اقتصادی وضعیت اجتماعی- اقتصادی - سبک مقابله هیجان مدار
۰/۰۰۷	۰/۱۴۵	۰/۰۴۲	۰/۱۱۷	رابطه با والدین - سبک مقابله مسئله مدار
۰/۰۰۱	۰/۶۵۷	۰/۱۳۸	۱/۸۰۷	ادراک محیط کلاس - سبک مقابله مسئله مدار
۰/۰۰۹	-۰/۱۴۰	۱/۴۷۵	-۵/۱۰۱	بعد تحصیلی وضعیت اجتماعی- اقتصادی - سبک مقابله مسئله مدار
۰/۱۹۳	۰/۰۳۸	۳۳/۶۷۸	۹/۰۷۱	بعد اقتصادی وضعیت اجتماعی- اقتصادی - سبک مقابله مسئله مدار
۰/۰۹۴	۰/۱۳۴	۰/۰۱۹	۰/۰۳۳	سبک مقابله اجتنابی - اضطراب تحصیلی
۰/۰۰۱	۰/۴۲۳	۰/۰۲۱	۰/۱۲۴	سبک مقابله هیجان مدار - اضطراب تحصیلی
۰/۲۶۸	-۰/۱۰۰	۰/۰۲۳	-۰/۰۲۳	سبک مقابله مسئله مدار - اضطراب تحصیلی
۰/۰۰۳	-۰/۰۸۸	۰/۰۰۶	-۰/۰۱۶	رابطه با والدین - اضطراب تحصیلی
۰/۰۰۱	-۰/۱۹۵	۰/۰۴۶	-۰/۱۲۵	ادراک محیط کلاس - اضطراب تحصیلی
۰/۰۰۴	۰/۰۸۶	۰/۲۷۷	۰/۷۲۵	بعد تحصیلی وضعیت اجتماعی- اقتصادی - اضطراب تحصیلی
۰/۱۳۲	-۰/۰۲۸	۴/۴۷۵	-۱/۵۷۷	بعد اقتصادی وضعیت اجتماعی- اقتصادی - اضطراب تحصیلی

پژوهشگر

در ادامه شکل ۱ مدل ساختاری پژوهش در تبیین مدل ساختاری پژوهش در پیش بینی اضطراب تحصیلی بر اساس ادراک رابطه والد فرزند، ادراک محیط کلاس و وضعیت اقتصادی اجتماعی با میانجی گری سبک های مقابله ای در دانش آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر تهران را نشان می دهد.

همان گونه که از جدول ۳ مشاهده می شود، شاخص های برازندگی در مدل اصلاح شده تفاوت قابل ملاحظه ای با نتایج برازندگی مدل پیشنهادی دارد. شاخص های برازندگی، به ویژه نسبت مجذور کای به درجه آزادی برابر ۲/۲۹، شاخص نیکویی برازش (GFI) برابر ۰/۹۰۱، شاخص نیکویی برازش تعدیل یافته (AGFI) برابر ۰/۸۷۳، شاخص برازندگی تطبیقی (CFI) برابر ۰/۹۳۸ و ریشه ی خطای تقریب میانگین مجذورات (RMSEA) برابر ۰/۰۵۲ می باشد که نشان می دهد مدل اصلاح شده از برازندگی بسیار مطلوبی برخوردار است.

شکل ۱. مدل ساختاری پژوهش در پیش بینی اضطراب تحصیلی بر اساس ادراک رابطه والد فرزند، ادراک محیط کلاس و وضعیت اقتصادی اجتماعی با میانجی گری سبک های مقابله ای در دانش آموزان دختر

نتیجه گیری

در مدل ساختاری این پژوهش چنین فرض شده است که متغیرهای مکنون وضعیت اقتصادی و وضعیت تحصیلی (وضعیت اجتماعی اقتصادی)، رابطه با والدین و ادراک محیط کلاس هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیر مستقیم با میانجیگری سبک های مقابله با استرس (مسئله مداری، هیجان مداری و سبک اجتنابی) متغیر مکنون اضطراب تحصیلی را پیش بینی می کند. نتایج داده های پژوهش که با اصلاح مدل ساختاری در سه مرحله مدل اصلاح و شاخص های برازندگی حاصل شد نشان می دهد که، مدل ساختاری با داده های گردآوری شده برازش دارد. بدین ترتیب فرضیه پژوهش تایید شده و چنین نتیجه گیری شد که مدل ساختاری پژوهش که در آن فرض شده متغیرهای وضعیت اجتماعی اقتصادی، رابطه والد فرزند و ادراک محیط کلاس هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیر مستقیم با میانجیگری سبک های مقابله با استرس متغیر مکنون اضطراب تحصیلی را پیش بینی می کند، با داده های گردآوری شده برازش دارد. نتایج این پژوهش با ربانی، طالع پسند، رحیمیان بوگر و محمدی فر (۱۳۹۶)، تمنایی فر و صنعت کار (۲۰۱۷)، دینی پور (۱۳۹۵)، فاطیما و شیخ^۱ (۲۰۱۵)، شوشن^۲ (۲۰۱۵)؛ رودیگوز، دنبرگ، امرسان، ویلسون، برون و هوک^۳ (۲۰۱۴)، خدایپناهی و همکاران (۱۳۹۱)، مشهدی عزیزاده (۱۳۹۶) و سپهریان آذر و اسدی مجره (۱۳۹۴) همخوانی دارد.

بعضی از محققین بر این عقیده اند که شیوه های مقابله با استرس از طریق فرایند اجتماعی شدن کسب می شود. آنها در این میان بر نقش رابطه والدین با فرزندان تاکید می کنند (اروزکان^۴، ۲۰۱۲). در خانواده باید به فرایند اجتماعی سازی مقابله اشاره شود. اجتماعی سازی مقابله می تواند به طور غیرمستقیم از طریق مدل سازی والدین و تعلیم راهکار های مقابله ای رخ دهد، همچنین ممکن است به طور مستقیم از یک محیط خانوادگی حمایت گر، گرم و پذیرا منتج شود (اسکینر و زیمر-جمبک^۵، ۲۰۰۷). به خصوص کلایور و همکارانش این نظریه را بنیان نهادند که سطح متوسط درگیری احساسی خانوادگی (یعنی نه خیلی زیاد و نه خیلی کم) در محیط خانواده می تواند مقابله مشارکتی جوانان، استقلال و کارآمدی آنان را از طریق برآورده کردن حمایتی که نیاز دارند، افزایش دهد (کلایور و سایرین، ۱۹۴۴). نظریه های اجتماعی سازی مقابله از طریق محیط خانواده به طور قابل ملاحظه ای با مدل های خود کنترلی کودکان سازگاری دارند، و همچنین نشان می دهند که یک محیط خانوادگی پرکشمکش و خشن می تواند منجر به واکنش های ناهنجار به استرس شود؛ مانند گریز در واکنش به محرک های استرس زای خفیف (کلر، کمینگ و پترسون^۶، ۲۰۰۸). در کل، این دیدگاه های نظری این مطلب را مطرح می کنند که محیط خانواده تاثیر مستقیمی بر رشد مقابله کودکان دارد. همینطور، راهکارهای مقابله مسئله مدار و توانایی مقابله مؤثر با مسائل، باعث کاهش استرس

1 Fatima & Sheikh

2 Shu-Shen

3 Rodriguez , Donenberg, Emerson, Wilson , Brown & Houck

4 Erozkana

5 Skinner, and Zimmer- Gembeck

6 Keller, Cummings & Peterson

می شود و در نتیجه سلامت روانی جوانان را پیش (فیتزیمون و باردون^۱، ۲۰۱۰). همچنین قابل ذکر است که تبادل مثبت در روابط خانوادگی مانند دریافت حمایت و عاطفه مثبت و ارتباط موثر از سوی والدین فرصت مناسبی برای افزایش توانایی دانش آموزان را برای سر و کار داشتن با اضطراب ایجاد می کند و سبک های مقابله ای مانند نقش رابطه موثر والدین و فرزندان در مدیریت اثرهای اضطراب موثر است. محققان جستجوی حمایت خانواده را به عنوان یک راهبرد مقابله ای بررسی می کنند، اکثرشان حمایت خانواده را در زمره مدل های استرس و مقابله به عنوان یک منبع مقابله کردن جای می دهند. زیرا انواع مختلفی از حمایت های والدین اثرهای متفاوتی بر سطوح استرس دارد. از طرفی دیگر؛ آپلتون^۲ و دیگران^۳ (۲۰۰۸) به منظور توسعه مدل نظام خود در موقعیتهای آموزشی، مدلی پیشنهاد کردند که در آن بافت اجتماعی کلاس و مدرسه (شامل متغیرهایی از جمله انتظار دیگران از دانش آموز، حمایت از استقلال عمل و حمایت هیجانی دانش آموز) بر فرایندهای نظام خود (ارضای نیازهای اساسی صلاحیت، استقلال عمل و ارتباط) تأثیر میگذارد و به واسطه آن الگوهای مختلف درگیری و پیامدهای ناشی از آن را تحصیلی، اجتماعی و هیجانی) شکل میدهد. ارتباط سازه ها در این مدل چرخشی است؛ به این صورت که درگیری و پیامدهای آن تحت تأثیر عوامل محیطی هستند و درعین حال خودشان نیز بر این عوامل تأثیر میگذارند. بر این اساس درگیری و هیجانات تحصیلی وقتی بهینه میشود که دانش آموزان بافت اجتماعی کلاس و مدرسه را تأمین کننده نیازهای اساسی خود بدانند. نیاز به صلاحیت با داشتن انتظار موفقیت از دانش آموز، نیاز به استقلال عمل با دادن حق انتخاب فعالیتها و نیاز به برقراری روابط هیجانی مثبت با معلم و همسالان برآورده میشود (وانگ و پک^۳، ۲۰۱۳؛ بردبار و یوسفی، ۱۳۹۵).

ماهور و مهدوی (۱۳۸۳) بیان داشتند که جو کلاس، محیط و موقعیتی است که توسط مدرسه، معلمان، همکلاسی ها و سایر عوامل مدرسه خلق می شود. آنان عقیده دارند کلاسی که از لحاظ فیزیکی، عاطفی، هیجانی؛ احساسی و تحصیلی به هر دلیلی نامطبوع و نامساعد باشد، دارای جوی منفی است و این شرایط بر رشد شناختی، اجتماعی و عاطفی دانش آموزان آثار زیان باری می گذارد. به گزارش میکائیلی (۱۳۷۵) ادراک دانش آموزان از جو کلاس با متغیرهای تحصیلی مهمی مانند پیشرفت تحصیلی، انگیزش درونی، اضطراب و انگیزش درونی دانش آموزان را پیش بینی کرد. در تبیین نتایج می توان گفت که سبک های مقابله که وقتی با ادراک محیط کلاس همراه می شود، در صورتی که متغیرهای ادراک کلاس که شامل وابستگی دانش آموزان، مشارکت در کلاس، حمایت معلم، جهت گیری و همکاری است؛ در کلاس برقرار باشد، دانش آموز از راهکارهای موثری برای مقابله با اضطراب استفاده می کند. سبک های مقابله ای موثر، افراد از حوادث بدی که برایشان اتفاق می افتد محافظت می کند تا به طور موثرتری با اضطراب مقابله کنند. از طرفی روی^۴ (۲۰۰۴) معتقد است که چون انسان موجودی اجتماعی است احساس سلامت روان او بر اساس تعاملات اجتماعی تعیین می شود. در جوامعی که سلسله مراتب موقعیت های اجتماعی حاکم است

1 Fitzsimmons & Bardone-cone

2 Appleton

3 Wang & Peck

4 Roy

افراد متعلق به موقعیتهای پایین تر در تعامل با افراد دارای موقعیت بالاتر احساس خشم و شرم و افسردگی و اضطراب می کنند. این عواطف به فعال شدن سیستم سمپاتیک ترشح هورمونهای غدد فوق کلیوی منجر می شود. فعالیت مداوم این سیستم ها با ایجاد تغییر در ارگانهای مختلف سیستم، باعث بروز بیماریهای جسمی و روانی می شود و سیستم ایمنی فرد پایین می آید. از طرفی دیگر چون فرد از طرف طبقات اجتماعی و اقتصادی سطح بالاتر پذیرفته نمی شود، دچار احساس طرد شدگی و افسردگی و اضطراب می گردد. در پژوهش حاضر یافته ها نشان داد که تنها بین بعد تحصیلی وضعیت اجتماعی اقتصادی با اضطراب تحصیلی رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. به این معنا که هرچه تحصیلات والدین بالاتر رود میزان اضطراب دانش آموزان افزایش می یابد.

طبق نظریه لازاروس^۱ سبک مقابله یک متغیر میانجی بین وقایع منفی زندگی و سلامت روانی و هیجانات مثبت و منفی است (لازاروس، ۱۹۸۹). مطالعه براون^۲ (۲۰۰۱) نشان داد که در جنبه های متفاوت کیفیت زندگی، مشکلات مربوط به حیطه سلامت هیجانی دانش آموزان بیشتر از مسائل مربوط به سلامت جسمانی آنهاست. بنابراین هنگام مواجه شدن با موانع و محدودیت های ناکام کننده تسلط بر هیجان ها و توانایی تشخیص و ابراز مناسب آنها، پیش آگهی خوبی برای برخورد با مسأله است. تنظیم هیجانی فرایند درونی و تبادلی است که فرد از طریق آن هیجان جاری خود را مدیریت و کنترل میکند و به این ترتیب تجربه، رفتار، حالت یا برانگیختگی خود را تعدیل میکند. تنظیم هیجانی مسئول نظارت، ارزیابی و تعدیل واکنش های هیجانی فرد است و وی را در دستیابی به اهدافش یاری میکند. بدنظمی هیجانی کارکرد مؤثر شناخت را مختل میکند و این اختلال در شناخت مجددا دامن گیر خود پردازش هیجانی می شود و آشفتگی و آمیختگی هیجانی شدیدتر میشود. در رویکردهای نوین نیز، علت اختلالات هیجانی به نقص در کنترل شناختی نسبت داده می شود، بطوری که ناتوانی در کنترل هیجانات منفی ناشی از وجود افکار و باورهای منفی درباره نگرانی و استفاده از شیوه های ناکارآمد مقابله ای است. کارولین، الدوین و لورینا^۳ (۲۰۰۴) در مورد شیوه های مقابله ای به این نتیجه رسیدند، کسانی که از شیوه های مقابله ای مسأله مدار استفاده میکنند، بطور قابل ملاحظه ای مشکل را به اجزاء کوچکتر و قابل کنترل تجزیه می کنند و در جستجوی اطلاعات و بررسی شقوق مختلف مشکل و هدایت اعمال و رفتار میباشند. در حالی که در راهبرد مقابله ای هیجان مدار اظهارات هیجانی بصورت سرکوب، اجتناب، انزوا و کنار گذاشتن بروز پیدا میکنند. سبک های مقابله ای عموماً به عنوان متغیرهای میانجی تصور می شوند، هنگام تجربه کردن یک استرسور فراخوانده می شوند و تا حدی جزئی یا به طور کامل توضیح دهنده رابطه بین استرسور و پیامد آن هستند. نوجوانان از روش های مختلفی برای مواجهه با تجارب اضطراب زا استفاده می کنند. کسانی که از طریق حل مسأله با اضطراب مقابله می کنند، در مقایسه با افرادی که رویکرد اجتنابی و هیجانی در مواجهه دارند، الگوهای رفتاری انطباقی تری دارند. اغلب اوقات راهکارهای مقابله ای به صورت تعدیل کننده هایی (یعنی سپر) در رابطه بین یک

1 Lazarus

2 Brown

3 Carolyn , Aldwin & Loriena

محیط استرس زا و سلامت روان تلقی می شوند (اسکینر و پیتزر^۱، ۲۰۱۲). در تبیین مطالب بالا می توان گفت اگر والدین از حمایت، توجه و محبت کافی برخوردار باشند و کنترل مناسبی بر عملکرد فرزند داشته باشند و پذیرای او باشند و از طرفی دانش آموز در محیط مدرسه محیط رقابتی سالم را درک کند و رابطه خوبی با دانش آموزان و معلمان داشته باشد و جو گرم و صمیمی در مدرسه برقرار باشد، می تواند از روشهای مناسبی برای مقابله با استرس استفاده کند و از راهبردهای مسئله مدار برای حل مسائلی استفاده کند. در نتیجه میزان اضطراب کمتری را در فضای تحصیلی تجربه می کند و اعتماد به نفس بالاتری در برخورد با مسائل از خود نشان دهد. با توجه به تبیین متغیرهای ذکر شده بین وضعیت تحصیلی موقعیت اقتصادی و اجتماعی، رابطه والدین با فرزندان و ادراک محیط کلاس با اضطراب تحصیلی رابطه وجود دارد. از طرفی متغیر سبک های مقابله ای این رابطه را به عنوان متغیر میانجی تبیین می کند. یعنی هر یک از متغیرها چه به صورت مستقیم و چه با میانجی گری سبک مقابله با اضطراب تحصیلی رابطه دارند.

پژوهش حاضر به دلیل اینکه از نوع همبستگی بوده نمی توان از روابط به دست آمده استنباط علی کرد. همچنین برای بررسی متغیرها از ابزار خودگزارش دهی توسط دانش آموزان استفاده شد که می توان برای تأیید داده ها از مصاحبه بالینی و مشاهدات نیز استفاده کرد. پیشنهاد می شود اجرای این پژوهش در دانش آموزان با مقاطع تحصیلی متفاوت و در بین پسران پیشنهاد می گردد و در نهایت با دختران مقایسه صورت گیرد. با توجه به نتایج مشاهده شده در پژوهش حاضر مبنی بر اینکه راهبردهای مقابله با استرس قابلیت پیش بینی اضطراب تحصیلی را دارد، پس ضرورت آموزش آن در مدارس به صورت کارگاههای آموزشی به ویژه برای دانش آموزانی که کنکور دارند پیشنهاد می شود.

منابع

- اباذری، ی و چاووشیان، ح. (۱۳۸۱)، از طبقه ی اجتماعی تا سبک زندگی، رویکردهای نوین در تحلیل جامعه شناختی هویت اجتماعی، علوم اجتماعی، ۲۰(۱): ۳-۲۷
- ابوالمعالی، خ؛ درتاج، ف؛ سلکی، م؛ صالح صدق پور، ب. (۱۳۷۲). پایاسازی، اعتباریابی و هنجاریابی مقیاس اضطراب مدرسه، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روانشناسی تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی تهران
- اکبرزاده، ن. (۱۳۷۶). گذر از نوجوانی به پیری (روانشناسی رشد و تحول). تهران: دانشگاه الزهرا
- بردبار، م. و؛ یوسفی، ف. (۱۳۹۵). نقش و اسطه ای فرایندهای نظام خود هیجان تحصیلی در رابطه بین محیط حامی خودپیروی و درگیری تحصیلی. فصلنامه روان شناسی تحولی: روان شناسان ایرانی، ۱۳ (۴۹)، ۲۸-۱۳.
- بهن، ب؛ کیامنش، ع؛ ابوالمعالی، خ. (۱۳۹۲). مقایسه اضطراب مدرسه و مؤلفه های آن در دانش آموزان پایه چهارم در دو سیستم ارزشیابی سنتی و توصیفی. پژوهش در برنامه ریزی درسی، سال دهم، ۲(۱۲): ۹۳-۱۰۷.
- خداپناهی، ک؛ قنبری، س؛ نادعلی، ح؛ سید موسوی، پ. (۱۳۹۱). کیفیت روابط مادر- کودک و نشانگان اضطرابی در کودکان پیش دبستانی. روان شناسی تحولی: روان شناسان ایرانی - ۹(۳۳)، پاییز ۱۳۹۱
- دادجو، ه؛ زینالی، ع (۱۳۹۶). نقش جو کلاس درس در هیجانات تحصیلی مثبت و منفی دانش آموزان دبیرستانی. چهارمین کنفرانس بین المللی نوآوری های اخیر در روانشناسی، مشاوره و علوم رفتاری.
- دینی پور، ز (۱۳۹۵). بررسی رابطه سبک مدیریت کلاس معلم و جو روانی اجتماعی کلاس با میزان اضطراب دانش آموزان ششم ابتدایی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۵. پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی، گرایش آموزش و پرورش ابتدایی دانشگاه علامه طباطبائی
- ربانی، ز؛ طالع پسند، س؛ رحیمیان بوگر، ا؛ محمدی فر، م. ع. (۱۳۹۶). رابطه بافت اجتماعی کلاس با درگیری تحصیلی: نقش واسطه هیجان ای فرایندهای نظام خود، انگیزش و تحصیلی. مجله روان شناسی تحولی روان شناسان ایرانی ۱۴(۳). ۱۳۹۶
- رحیمی نژاد، ع؛ رحیمی نژاد، م (۱۳۹۳). رابطه عملکرد خانواده و نیازهای روان شناختی با سلامت روانی نوجوانان. فصلنامه خانواده. ۱۰(۳۷): ۹۹-۱۱۱
- رستگار، ا؛ زارع، ح؛ سرمدی، م؛ حسینی، ف. (۱۳۹۳). نگاهی تحلیلی به ادراک دانشجویان از ساختار کلاس درس و اهمال کاری تحصیلی: مطالعه تطبیقی دوره های آموزش سنتی و مجازی دانشگاه تهران. فصلنامه علمی پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۴(۴): ۱۵۱-۱۶۴
- سپهریان آذر، ف؛ اسدی مجره، س (۱۳۹۴). آزمون ارتباط مدل ی محیط هیجانی خانواده با استرس ادراک شده: نقش میانجی دشواری های تنظیم هیجان. فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه شاهد. ۲۲(۱۲)
- ۱۳۹۴ بهار و تابستان

- شکری، ا؛ تقی لو، ص؛ گراوند، ف، پاییزی، م؛ مولایی، م؛ عبدالله پور، م و اکبری، ه. (۱۳۸۷). ساختار عاملی و ویژگی های روان سنجی نسخه فارسی پرسشنامه مقابله با موقعیت های استرس زا. تازه های علوم شناختی: ۱۰(۳)۲۲-۳۳
- عرب مارکده، آ. و صابر، س. (۱۳۹۷). ارائه مدل ساختاری جهت پیش بینی سازگاری تحصیلی بر اساس باورهای اساسی و پایگاه اقتصادی اجتماعی با نقش واسطه ای انگیزه تحصیلی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد رودهن
- قریشی راد، ف. (۱۳۸۸)، اعتباریابی مقیاس مقابله با موقعیت های استرس زای اندلر و پارکر، مجله علوم رفتاری، ۴(۱): ۷-۱
- قهوه چی، ف؛ فتحی آشتیانی، ع؛ آزاد فلاح، پ. (۱۳۹۱). رابطه ی باورهای فراشناختی و سبک های مقابله با اضطراب امتحان دانش آموزان با توجه به نقش دلبستگی دوسوگرا، فصلنامه پژوهش در سلامت روانشناختی، ۶(۳): ۱۰-۱۸
- مشهدی علیزاده، ز (۱۳۹۶). مطالعه رابطه سبک های مقابله ای استرس با ابراز وجود در بین دانش جویان جدیدالورود دانشگاه پیام نور بناب. مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی. ۳(۱/۱): ۱۳۱-۱۴۰
- میرکمالی، م (۱۳۷۳). روابط انسانی در مدرسه. فصلنامه مدیریت در آموزش و پرورش. شماره ۷، صفحات ۱۲-۶
- میکائیلی، ف. (۱۳۷۵). ادراک دانش آموزان از محیط روانشناختی کلاس و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی، انگیزش درونی و اضطراب آنان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز

- Aldridge, J. M., Dorman, J. P., & Fraser, B. J. (2004). Use of multitrait-multimethod modeling to validate actual and preferred forms of the Technology-Rich Outcomes Focused Learning Environment Inventory (TROFLEI). *Australian Journal of Educational and Developmental Psychology*, 4, 110-125
- Anderman, E. M. & M. L. Midgley. (1997). "Motivation and schooling in the middle grades." *Review of Educational Research*, 64, 287-309
- Barrett, P. M., Rapee, R. M., & Dadds, M. R. (1996). Family treatment of childhood anxiety: a controlled trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 64(2), 333-342
- Bentler, P. M. (2004). EQS structural equations program manual. Encino, CA: Multivariate software, Inc.
- Bradford, A. B., Burningham, K. L., Sandberg, J. G., & Johnson, L. N. (2017). The association between the parent-child relationship and symptoms of anxiety and depression: The Roles of Attachment and perceived spouse attachment behaviors. *Journal of Marital and Family Therapy*, 43(2), 291-307.
- Brown, A., Creswell, C., Barker, C., Butler, S., Cooper, P., Hobbs, C., & Thirlwall, K. (2017). Guided parent-delivered cognitive behaviour therapy for

- children with anxiety disorders: Outcomes at 3-to 5-year follow-up. *British Journal of Clinical Psychology*, 56(2), 149-159
- Carolyn M, Aldwin A, & Loriena A. Coping and health acomparison of the stress and trauma. *Am Psychol Assoc J.* 2004; 53(7): 11-25
- Erozkana, A (2012).Examination of Relationship between Anxiety Sensitivity and Parenting Styles in Adolescents. *Educational Sciences: Theory & Practice* - 12(1) • 52-57
- Fatima, S., Sheikh, H., & Ardila, A. (2015, June 8). Association of Parent–Child Relationships and Executive Functioning in South Asian Adolescents. *Neuropsychology*. Advance online publication.
- Fine, M. A., Moreland, J. R., & Schwebel, A. (1983). Long-term effects of divorce on parent-child relationship. *Developmental psychology*, 19(5), 703-713.
- Fitzsimmons, E. E., Bardone-cone, A. N. (2010). Coping and social support as potential of the relation between anxiety and eating symptomatology. *Eating behavior*, 10: 10-16.
- Fraser, B.J.; Fisher, D.L.; McRobbies, C.J. (1996) Development, validation and use of personal and class forms of a new classroom environment instrument. Paper presented at the Annual of the American Educational Research Association, NewYork, USA
- Gallo L, Matthews KA(2003). Understanding the association between socioeconomic status and physical health: Do negative emotions play a role *Psychological Bulletin*. 2003; 129(1): 19-51.
- Huang, Sh (2010). The Relationship between Teacher and Peer Support and English-Language Learners' Anxiety. *English language teaching*. 3(1).
- Keller, P. S., Cummings, E. M. & Peterson, K. M. (2008). Marital Conflict in the Context of Parental Depressive Symptoms: Implications for the development of children's adjustment problems. *Social Development*,18, 536-555.
- Klinberg A.(1990). *Social psychology*, translated by A. M. Cardan, Tehran: Publication of Andisheh] i
- Lazarus, R. S. Folkman, S. (1989), *Stress, appraisal and coping: From spinger publishing company*. New York: USA, 234-44
- Lønfeltd, N. N., Marin, C. E., Silverman, W. K., Reinholdt-Dunne, M. L., & Esbjørn, B. H. (2017). The role of metacognitions in the association between children's perceptions of maternal control and anxiety. *Journal of Child and Family Studies*, 26(5), 1398-1408
- Micco, J. A., & Ehrenreich, J. T. (2008) Children's interpretation and avoidant response biases in response to non-salient and salient situations: relationships with mothers' threat perception and coping expectations. *Journal of Anxiety Disorders*. 22(3), 371-385
- Philips, B. (1978). *School stress and anxiety*. New York: Human Science Press.
- Rodriguez, a ,E., Donenberg, G, R., Emerson, b, E., Wilson, H, W., Brown, d, Ch. (2014). Family environment, coping, and mental health in adolescents attending therapeutic day schools , *Journal of Adolescence*, *Journal of Adolescence* 37 (2014) 1133-1142

- Roy, J.P. (2004). Socioeconomic status and health: A neurobiological perspective. *Medical Hypotheses*, 62, 222-227
- Shu-Shen, Sh (2015). The relationships among Taiwanese adolescents' perceived classroom environment, academic coping, and burnout. *School Psychology Quarterly*, Vol 30(2), Jun 2015, 307-320.
- Skinner, E. A., Pitzer, J. R., & Brule, H. A. (2014). The role of emotion in engagement, coping, and the development of motivational resilience. In R. Pekrun & Linnenbrink-Garcia, L. (Eds.), *International Handbook of Emotions and Education* (331-347). New York: Taylor & Francis.
- Skinner, E.A., and Zimmer-Gembeck, M.J. (2007). The development of coping. *Annual review of psychology*, 58, 119-144.
- Wang, M. T., Brinkworth, M. E., & Eccles, J. S. (2013). The moderation effect of teacher-student relationship on the association between adolescent's self-regulation ability, family conflict, and developmental problems. *Developmental Psychology*, 49, 690-705

Modeling academic anxiety based on parent-child perception, classroom environment perception, and socioeconomic status mediated by stress coping styles

Mina Mojtabaie¹, Shima Vafa*², Nasrin Bagheri³, Khadije Abolmaali⁴

Abstract

Purpose: The purpose of the present study was to present a model of academic anxiety based on parent-child perception, perception of classroom environment and socioeconomic status by mediating stress coping styles in students

Method: The research method was descriptive and correlational. The population of the study consisted of all female secondary school students in Tehran public schools who were studying in the academic year of 2015-2016. The sample size consisted of 480 secondary school girl students who were selected by multistage cluster sampling. Students' Questionnaires on Classroom Perception Questionnaires Made by Fraser, Fisher, and MacRobbie (1996); And responded to the Thames (2007) socioeconomic status questionnaire. Structural equation modeling was used to analyze the data.

Results: The results showed that the structural model of the research assumes that the variables of socioeconomic status, parent-child relationship perception, and perception of classroom environment, both directly and indirectly, mediate stress coping styles, the present variable of academic anxiety Predicted and fitted to the data collected.

Conclusion: The variables of socioeconomic status, parent-child relationship, and perception of classroom environment, both directly and indirectly, mediate the current stressor coping styles predicting academic anxiety.

Keywords: Parent-Child Perception, Classroom Perception, Socioeconomic Status, Coping Stress Styles, Academic Anxiety

1 Associate Professor of Psychology, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran.

2 PhD Student of Educational Psychology, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran. mmojtabaie3@gmail.com

3 Assistant Professor of Psychology, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran

4 Associate Professor of Psychology, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran